

3. Objektivní důkazní břemeno

3.1 Stav non liquet

V jakémkoliv řízení, bez ohledu na to, zda je ovládáno projednací nebo vyšetřovací zásadou, může nastat stav, kdy skutečnosti, s nimiž hmotné právo spojuje určité právní následky, zůstanou po provedeném dokazování a hodnocení důkazů **neobjasněny**. Od něj je však zapotřebí odlišovat nejen situace, kdy se dokazováním podaří rozhodné skutečnosti objasnit, ale také případy, kdy naopak vyjde najevo, že skutkové předpoklady, s nimiž hmotněprávní norma spojuje právní následek, dány nejsou.

Přehledně tedy lze rozlišit **tři možné výsledky dokazování**:⁶⁵

1. skutkový přednes bude **prokázán**, tj. soudce nabude vnitřního přesvědčení o pravdivosti tohoto skutkového přednesu ve smyslu závěrů obsažených v předchozí kapitole věnované míře důkazu (kapitola 2.);
2. skutkový přednes bude **vyvrácen**, tj. soudce nabude vnitřního přesvědčení, že skutkový přednes není pravdivý;
3. skutkový přednes zůstane **neobjasněn**, což znamená, že bylo provedeno dokazování veškerými dostupnými důkazními prostředky,⁶⁶ další zjišťování skutkového stavu již není možné, a soudce přesto po zhodnocení důkazů a všeho, co vyšlo v řízení najevo, nenabude ani vnitřního přesvědčení o jeho pravdivosti, ale ani opačného přesvědčení o jeho nepravdivosti.

---

⁶⁵ Viz např. Leipold, D. Beweislastregeln und gesetzliche Vermutungen. Berlin: Duncker & Humblot, 1966, s. 18. Prütting, H. Gegenwartsprobleme der Beweislast. München: C. H. Beck, 1983, s. 112. Obdobně Musielak, H.-J. Die Grundlagen der Beweislast im Zivilprozeß. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1975, s. 1. Toto rozlišování přinesl Rosenberg, a překonal tím starší Leonhardův přístup, rozlišující pouze stavy prokázáno – neprokázáno. Blíže k tomu viz kapitola 7.

⁶⁶ Ahrens, H.-J. Der Beweis im Zivilprozess. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2015, s. 189. Prütting, H. in Baumgärtel, G. – Laumen, H. W. – Prütting, H. Handbuch der Beweislast. Grundlagen. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, s. 237.

Stav, kdy soud vyčerpal veškeré možnosti objasňování skutkového stavu, a plný důkaz právně významné skutečnosti přesto nebyl podán (tj. soudce nenabyl vnitřního přesvědčení odpovídajícího požadované míře důkazu), se označuje jako *non liquet*. Na rozdíl od variant prokázáno – vyvráceno soud nemůže učinit ani závěr, že skutkový přednes je pravdivý, ale ani že je nepravdivý, resp. ani že určitá skutečnost existuje, ale ani že neexistuje. Tato skutečnost možná nastala, ale možná také ne. **Skutková nejistota se významně promítne též do oblasti právního posouzení, neboť činí nejasným rovněž to, zda mohou být vyvozeny právní následky, jež jsou spojeny se skutkovou podstatou, jejíž znak zůstal neobjasněn.**

Stav *non liquet* může nastat **bez ohledu na rozsah provedeného dokazování**. Okolnost, že soudce vyslechl k určité skutečnosti pět svědků navržených stranou žalující a stejný počet svědků navržených stranou žalovanou, v žádném případě neznamena, že by soudce byl povinen přiklonit se na jednu nebo na druhou stranu. Ani takto rozsáhlé dokazování nemusí navodit u soudce vnitřní přesvědčení, že tvrzení o skutečnosti, která je předmětem dokazování, je, či není pravdivé. Na tom, jak upozorňuje Leipold, nic samozřejmě nemění ani **zásada volného hodnocení důkazů**,⁶⁷ **kteřou nelze chápat tak, že si soud volnou úvahou vybere, zda určité tvrzení považovat za prokázané, nebo vyvrácené.** Takový závěr může učinit jenom tehdy, pokud jeho vnitřní přesvědčení dosáhne hranice vyplývající z míry důkazu. Jakékoliv nižší přesvědčení nastoluje stav *non liquet*.

Situace *non liquet* se **týká pouze skutkového stavu**. Lze o něm uvažovat u skutečností, které jsou právně významné pro posouzení věci, a které zároveň vyžadují podání důkazu. Ve sporném řízení důkazu nebudou vyžadovat skutečnosti doznané nebo nepopřené. Právně významné skutečnosti, které jsou mezi stranami nesporné, předmětem dokazování v civilním sporném řízení zásadně nebudou, leda by soud považoval za nutné tak učinit (např. pro pochybnosti o tom, zda shodné skutkové přednesy stran o těchto skutečnostech mohou být pravdivé).⁶⁸

---

⁶⁷ Leipold, D. Beweislastregeln und gesetzliche Vermutungen. Berlin: Duncker & Humblot, 1966, s. 18.

⁶⁸ K tomu v podrobnostech viz Lavický, P. in Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád (§ 1 až § 250l). Řízení sporné. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 596–597.

Proto lze při zanedbání této výjimky konstatovat, že ve sporném řízení může stav *non liquet* nastat ohledně skutečností, které jsou právně významné a mezi stranami sporné. Naproti tomu v nesporném řízení ani shodná skutková tvrzení nezabavují soud povinnosti provést dokazování ke skutečnosti, o níž účastníci učinili shodné přednesy (viz § 20 odst. 1 ZŘS).

Je všeobecně uznáváno, že stav *non liquet* se nemůže týkat právního posouzení, jež ovládá zásada *iura novit curia*. Je-li ustanovení zákona objektivně nejasné, musí jej soud pomocí uznávaných interpretačních metod vyložit. To samé ale platí pro případ, že nejasným zůstane smluvní ujednání. Nejasností zde nerozumíme pochybnosti ohledně toho, zda se strany na něčem dohodly, či nikoliv, ale nejasnosti ohledně právních následků, které vyvolává kupř. nepřesně formulovaný článek smlouvy. Rovněž zde musí soud tuto nejasnost překlenout pomocí metod, jež slouží k interpretaci právních jednání; k nim viz § 555 až 558 OZ. To vystihuje již rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Rv I 1194/26 (Vážný č. 6785): „Jest-li úkolem soudu prostý výklad listin podle všeobecných pravidel vykládacích, jde o právní posouzení věci. Tvrdí-li však strana, že se obsah listiny neshoduje s její vůlí, nebo je neúplný nebo na oko nebo že jde o vadnost vůle, a uvádí-li v tomto směru skutkové okolnosti a nabízí důkazy, jde o otázky skutkového zjištění.“⁶⁹

Z podaného výkladu je zřejmé, že uplatnění pravidel důkazního břemena předpokládá přesné rozlišení skutkových a právních otázek.⁷⁰ Pouze neobjasněná skutková otázka zakládá stav *non liquet* a pouze v této oblasti se mohou uplatnit pravidla důkazního břemena. S nejasnými právními otázkami nemají pravidla důkazního břemena nic společného.

⁶⁹ V podobném duchu srov. NS 28 Cdo 1104/2005 (na nějž se odvolává např. NS 22 Cdo 4597/2009): posouzení právních aspektů listinného důkazu nespádá do oblasti skutkových zjištění.

⁷⁰ Prütting, H. in Krüger, W. – Rauscher, T. Münchener Kommentar zur ZPO. 4. vydání. München: C. H. Beck, 2013, komentář k § 286, marg. č. 96. Laumen, H. W. in Baumgärtel, G. – Laumen, H. W. – Prütting, H. Handbuch der Beweislast. Grundlagen. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, s. 166.

3.2 Povinnost soudu rozhodnout

Ani okolnost, že rozhodné skutečnosti zůstaly neobjasněny, neopravňuje soud k tomu, aby o věci odmítl rozhodnout. Takový přístup by představoval **odepření spravedlnosti**, tedy *denegatio iustitiae*, a přičil by se právu na spravedlivý proces.⁷¹ Ostatně čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zdůrazňuje ve své první větě nejen právo na projednání věci, ale také na to, aby věc byla rozhodnuta. Krom argumentace ústavním zákazem odepření spravedlnosti se poukazuje též na úkoly (nejen civilního) soudního řízení být **zárukou právního míru a vylučovat svépomoc**.⁷²

Historicky je však známo také pojetí, které právě odepření spravedlnosti připouštělo. Pokud soudce v klasickém římském procesu měl o skutkové otázce nepřekonatelné pochybnosti, mohl učinit prohlášení *sibi non liquere* a z řízení odstoupit.⁷³ V dnešní době je samozřejmě takový postup vyloučen. Soudce musí rozhodnout, i kdyby měl o skutkovém stavu pochybnosti.

Zůstanou-li rozhodné skutečnosti neobjasněny, nemůže rozhodnutí soudu spočívat na zjištěném skutkovém stavu, jako je tomu nejen v případě, kdy rozhodné skutečnosti byly prokázány, ale také tehdy, když byly vyvráceny. **Překlenout stav *non liquet* a vynést meritorní rozhodnutí umožňují soudu pravidla regulující objektivní důkazní břemeno**. Ke skutkovému základu rozhodnutí se v takovém případě soud nedobere cestou volného hodnocení důkazů, ale pomocí pravidel objektivního důkazního břemena, samozřejmě ohledně těch znaků skutkové podstaty, které zůstaly neobjasněny.

⁷¹ Srov. např. Prütting, H. in Baumgärtel, G. – Laumen, H. W. – Prütting, H. Handbuch der Beweislast. Grundlagen. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, s. 165, 237.

⁷² Ahrens, H.-J. Der Beweis im Zivilprozess. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2015, s. 189.

⁷³ Musielak, H.-J. Die Grundlagen der Beweislast im Zivilprozeß. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1975, s. 199. Prütting, H. in Baumgärtel, G. – Laumen, H. W. – Prütting, H. Handbuch der Beweislast. Grundlagen. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, s. 237. Prütting, H. Gegenwartsprobleme der Beweislast. München: C. H. Beck, 1983, s. 124–125. Klicka, T. Die Beweislastverteilung im Zivilverfahrensrecht. Wien: Manz, 1995, s. 36, pozn. pod čarou č. 2.

Objektivní důkazní břemeno umožňuje soudu rozhodnout i v situaci, kdy zůstaly rozhodné skutečnosti neobjasněny.⁷⁴ Jeho funkci odporují jakékoliv snahy rozšířit okruh rozhodnutí založených na důkazním břemenu i na případy, kdy skutkový přednes byl vyvrácen. Vysvětlení těchto snah je ryze pragmatické: soudci se lépe odůvodňuje to, že určitá skutečnost zůstala neprokázána, než to, že skutkový přednes k ní se vztahující byl vyvrácen, tj. že soudce nabyl vnitřního přesvědčení o nepravdivosti skutkového přednesu.

Příklad takového odůvodnění uvádí jeden ze zastánců tohoto pojetí Schilken:⁷⁵

Příklad č. 1

A žaluje B o zaplacení kupní ceny za zlaté hodinky, které sice B koupil pro C, ale bez odpovídající plné moci. B připouští, že koupil uskutečnil jménem C, ale popírá, že jednal bez plné moci. Vypoví-li C jako svědek, že B plnou moc neudělil, měl by soud žalobě vyhovět s odůvodněním, že B neprokázal, že jednal na základě zmocnění, a nikoliv tím, že byl prokázán opak jeho tvrzení.

Jiný příklad uvádí Laumen,⁷⁶ jenž je ovšem odpůrcem uvedeného způsobu odůvodňování rozhodnutí:

⁷⁴ Právě tímto způsobem objasňuje často pojem důkazního břemena česká judikatura. Z poslední doby viz např. NS 29 Cdo 3123/2014 = R 100/2015, včetně odkazů v něm uvedených: „Důkazním břemenem se rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že za řízení nebyla prokázána jeho tvrzení a že z tohoto důvodu muselo být rozhodnuto o věci samé v jeho neprospěch. Smyslem důkazního břemene je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, nebyla pro nečinnost účastníka (v důsledku nesplnění povinnosti uložené účastníku ustanovením § 120 odst. 1 věty první o. s. ř.) nebo vůbec (objektivně vzato) nemohla být prokázána a kdy tedy výsledky zhodnocení důkazů neumožňují soudu přijmout závěr ani o pravdivosti této skutečnosti, ani o tom, že by tato skutečnost byla nepravdivá (srov. např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2003, sp. zn. 29 Odo 813/2001, uveřejněného pod číslem 16/2005 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek).“

⁷⁵ Schilken, E. Zivilprozessrecht. 6. vydání. München: Verlag Franz Vahlen, 2010, s. 237 ve spojení se stranou 217.

⁷⁶ Laumen, H. W. in Baumgärtel, G. – Laumen, H. W. – Prütting, H. Handbuch der Beweislast. Grundlagen. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, s. 171.

Příklad č. 2

A požaduje po B náhradu újmy na zdraví. Při dokazování soud nabude vnitřního přesvědčení, že tělesné zranění způsobil C, a nikoliv B. Soudce zamítne žalobu s odůvodněním, že A nepodal důkaz toho, že újmu na zdraví způsobil B.

Pro oba uvedené příklady je společné, že dokazování vedlo k objasnění skutkového stavu v podobě vyvrácení skutkových přednesů týkajících se zmocnění a způsobení újmy na zdraví. **Vzhledem k tomu, že skutkový stav byl objasněn, a nikoliv neobjasněn, nemůže soud odůvodnit rozsudek tak, jako by stav *non liquet* nastal.** Krom toho, že pro takové odůvodnění chybí stav *non liquet* jako základní předpoklad uplatnění důkazního břemena, se poukazuje na rozpor takového odůvodnění s § 286 odst. 1 a 2 německého ZPO;⁷⁷ obdobně lze argumentovat rovněž ustanoveními platného českého občanského soudního řádu. Podle § 6 OSŘ je soud povinen usilovat o to, aby skutečnosti, které jsou mezi stranami sporné, byly podle míry jejich účasti spolehlivě zjištěny. Rozsudek je soud podle § 153 odst. 1 OSŘ povinen založit na zjištěném skutkovém stavu. Svá skutková zjištění musí přezkoumatelně odůvodnit (§ 157 odst. 2 OSŘ). Jestliže tedy dokazování povede k tomu, že soudce nabude vnitřního přesvědčení o nepravdivosti skutkového přednesu, představuje tento závěr zjištěný skutkový stav, na němž soud musí své rozhodnutí podle citovaných ustanovení založit a jímž musí rozhodnutí odůvodnit. Soud proto nemůže v prvním případě vyhovět žalobě s tím, že žalovaný neunesl důkazní břemeno ohledně svého tvrzení, že zlaté hodinky kupoval pro C na základě plné moci, nýbrž musí uvést, že tvrzení žalovaného o udělení plné moci bylo vyvráceno svědeckou výpovědí samotného C, tj. soud nabyl vnitřního přesvědčení, že toto tvrzení nelze považovat za pravdivé. Obdobně ve druhém příkladu nelze zamítnout žalobu proto, že A neprokázal, že mu zranění způsobil B, ale proto, že dokazováním bylo vyvráceno, že B toto zranění A přivodil. Z předestřených úvah je zřejmé, že krom již uvedených výhrad by

---

⁷⁷ Laumen, H. W. in Baumgärtel, G. – Laumen, H. W. – Prütting, H. Handbuch der Beweislast. Grundlagen. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, s. 172.

odůvodnění rozsudku odvolávající se na pravidla důkazního břemena, ačkoliv ve skutečnosti byl skutkový stav objasněn, vůbec nemělo oporu ve výsledcích provedeného dokazování; o rozporu s požadavkem přesvědčivosti odůvodnění ani nemluvě.

Lze tedy shrnout, že **rozsudek může na pravidlech objektivního důkazního břemena spočívat pouze tehdy, nebyl-li skutkový stav objasněn, neboť jedině v tomto případě nelze hmotněprávní normy bez dalších zvláštních norem upravujících důkazní břemeno použít.** Dospěje-li soud k vnitřnímu přesvědčení, že skutkový přednes není pravdivý, nejedná se o stav *non liquet*, ale o stav „vyvráceno“. Obdobně jako varianta „prokázáno“ je i „vyvráceno“ zjištěným skutkovým stavem, na němž soud musí založit své rozhodnutí a jež nemůže s neobjasněným skutkovým stavem zaměňovat.⁷⁸

3.3 Objektivní důkazní břemeno jako nástroj překonání stavu non liquet

Objektivní důkazní břemeno se obvykle charakterizuje jako nástroj, který soudu umožňuje překonat situaci, kdy některý ze skutkových předpokladů, s nímž (převážně) hmotněprávní norma spojuje právní následky, zůstal neobjasněn, a to tím, že jednu nebo druhou stranu zatěžuje nepříznivými následky.⁷⁹ Jinak řečeno, **objektivní důkazní břemeno vyjadřuje, kdo nese riziko důkazní nouze, či ještě jinak řečeno, ve prospěch (a naopak k tíži) které strany soud rozhodne, nastane-li stav *non liquet*.**⁸⁰ Kdo nese objektivní důkazní břemeno, určují pravidla

---

⁷⁸ Z tohoto pohledu se správně v rozhodnutí NS 21 Cdo 726/2001 (SJ 86/2002) konstatuje, že závěr o neunesení důkazního břemena lze učinit jenom tehdy, pokud „výsledky zhodnocení důkazů neumožňují soudu přijmout závěr ani o pravdivosti této skutečnosti, ani o tom, že by tato skutečnost byla nepravdivá“.

⁷⁹ Srov. Laumen, H. W. in Baumgärtel, G. – Laumen, H. W. – Prütting, H. Handbuch der Beweislast. Grundlagen. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, s. 169; Brehm, W. Freiwillige Gerichtsbarkeit. 3. vydání. Boorberg Verlag, 2002, s. 149. Holzhammer, R. – Roth, M. in Roth, M. – Holzhammer, R. – Holly, A. Zivilprozessrecht. Wien: MANZ, 2012, s. 45.

⁸⁰ V literatuře se volí různá slova pro popis tohoto jevu, aniž jsou míněna v odchylném významu. Např. podle Schmidta určují pravidla objektivního důkazního břemena, komu půjde k tíži, nebude-li verifikováno právně významné skutkové tvrzení; veri-

důkazního břemena, která fungují, zda se má neobjasněná skutečnost považovat za existující, nebo neexistující, resp. přesněji řečeno,⁸¹ zda je neobjasněný znak skutkové podstaty naplněn, či nikoliv.

Krom těchto obvyklých formulací, mezi nimiž není žádného obsahového rozdílu, se v procesualistice vyskytuje i odlišné pojetí Faschingovo. Ten obecně sice konstatuje, že důkazní břemeno reguluje, jaké následky pro rozhodnutí soudu má nepodání důkazu určité skutečnosti – což by obecně uplatňovanému chápání objektivního důkazního břemena odpovídalo –, dále však objektivní důkazní břemeno charakterizuje jako **povinnost soudu ujasnit si, které skutečnosti musí být objasněny, aby mohl vůbec na rozhodnutí ve věci samé použít určitou právní normu. Objektivní důkazní břemeno se promítá v důkazním usnesení ve výčtu témat dokazování.**⁸² Subjektivní důkazní břemeno pak Fasching popisuje jako rozdělení nepříznivých následků nepodání důkazu mezi strany. Projevuje se především v povinnosti stran označit důkazy k prokázání svých tvrzení.⁸³

Klicka s Macurem nezávisle na sobě ve stejné době Faschingovo pojetí akceptují.⁸⁴ Oba ale patrně přehlížejí, že rozdělení důkazního rizika, které je jádrem obvyklého chápání objektivního důkazního břemena, Fasching spojuje se subjektivním, a nikoliv s objektivním důkazním břemenem. Na tomto odlišném východisku nic nemění ani fakt, že Fasching dále správně spatřuje projev subjektivního důkazního břemena v důkazní aktivitě procesní strany. Jeho základní vymezení pojmů

---

fikací rozumí to, že se soudci podaří ve smyslu § 286 odst. 1 ZPO nabýt přesvědčení o jeho pravdivosti nebo nepravdivosti. Schmidt, E. Die Beweislast in Zivilsachen – Funktionen und Verteilungsregeln. Juristische Schulung, 2003, s. 1007.

⁸¹ Gottwald, P. Grundprobleme der Beweislastverteilung. Jura, 1980, č. 5, s. 227.

⁸² Současné znění rakouského ZPO již důkazní usnesení neupravuje. Ustanovení § 277 ZPO bylo zrušeno novelou č. 76/2002 BGBl. s tím, že funkci důkazního usnesení by mělo převzít stanovení programu sporu dle § 258 odst. 1 bod 4. ZPO. Odborná literatura však ohledně tohoto kroku příliš nadšení neprojevuje. Viz Kodek, G. In Fasching, H. W. – Konecny, A. Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen. 3. Band (§§ 226 bis 460 ZPO). 2. vydání. Wien: Manz, 2004, s. 456–457.

⁸³ Fasching, H. Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts. Wien: Manz Verlag, 1984, s. 419–420.

⁸⁴ Klicka, T. Die Beweislastverteilung im Zivilverfahrensrecht. Wien: Manz, 1995, s. 13. Macur, J. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: MU, 1995, s. 12.

subjektivního a objektivního důkazního břemena ve skutečnosti není v souladu s ustáleným chápáním těchto pojmů. Pro tento závěr svědčí nejen Faschingova charakteristika subjektivního důkazního břemena coby rozdělení nepříznivých následků neprokázání určité skutečnosti, ale diskutabilní je i to, zda za součást objektivního důkazního břemena lze považovat povinnost soudu ujasnit si, jaké skutečnosti musí být objasněny, aby na ně mohl použít určitou právní normu.

Nemůže být samozřejmě sporu o tom, že si soud musí o okruhu právně významných skutečností, které mají být v řízení prokázány, udělat jasno. Vymezení okruhu právně relevantních skutečností však nemá nic společného se stavem *non liquet*, který je obecně uznávaným předpokladem uplatnění objektivního důkazního břemena. Zatímco stav *non liquet* může nastat až poté, co bylo provedeno dokazování a další zjišťování skutkového stavu již není možné, určení okruhu rozhodných skutečností tento moment výrazně předchází; soud si o této otázce musí učinit jasno již v rámci přípravy jednání. Tento fakt však neznamena pouhé odlišné stanovení okamžiku, k němuž se pravidla objektivního důkazního břemena použijí, ale ve skutečnosti představuje odlišné vymezení samotných předpokladů jeho uplatnění. Rozhodnutí soudu se totiž na pravidlech objektivního důkazního břemena může zakládat jenom tehdy, pokud vůbec stav *non liquet* v řízení nastane.

Určení okruhu právně významných skutečností nepředpokládá ani existenci zvláštních norem, odlišných od hmotněprávních norem, které mají být v řízení aplikovány. Na základě právních následků, jichž se strany dovolávají, bude soudce zvažovat, zda existují hmotněprávní normy zakládající takové následky, a pokud ano, s jakou skutkovou podstatou jejich nastoupení právní normy spojují. **Stanovení okruhu právně významných skutečností tak bez dalšího vyplývá z rozboru hmotněprávní úpravy.** Naproti tomu uplatnění objektivního důkazního břemena, jak bude dále podrobně rozebráno v kapitole 7., ze samotných hmotněprávních norem nijak nevyplývá a není ani logickým důsledkem jejich neaplikovatelnosti, nýbrž předpokládá a vyžaduje existenci zvláštních norem upravujících důkazní břemeno. Tyto zvláštní normy jsou odlišné od hmotněprávních norem; nevymezují okruh skutečností, které mají být v řízení prokázány, ale umožňují soudu překlenout stav *non liquet*.

S objektivním důkazním břemenem, předpokládajícím stav *non liquet*, nemá nic společného ani otázka, která z právně významných skutečností bude vyžadovat podání důkazu. Ta závisí ve sporném řízení především na tom, zda skutkové tvrzení o právně významné skutečnosti bude protistranou popřeno, či nikoliv. Nepopřené nebo doznané skutečnosti položí soud za základ svého rozhodnutí; popřené skutečnosti bude nutno dokazovat. V nesporném řízení budou předmětem dokazování i takové skutečnosti, ohledně nichž není mezi účastníky sporu.

Z těchto důvodů s pojetím, které spatřuje podstatu objektivního důkazního břemena ve vymezení okruhu rozhodných skutečností (a subjektivního důkazního břemena v rozdělení nepříznivých následků stavu *non liquet*), nelze při vší účtě k Faschingovu dílu souhlasit. Jednoznačnému pochopení zkoumaných jevů nepřispívá, ale naopak je spíše ztěžuje. Proto se v této práci vychází z převažujícího pojetí objektivního důkazního břemena coby nástroje, který umožňuje soudu překlenout stav *non liquet*.

Po **terminologické stránce** se pro objektivní důkazní břemeno používají v literatuře i jiná označení, zejména **břemeno zjištění** (*Feststellungslast*), **materiální důkazní břemeno** (*materielle Beweislast*), ale třeba i **riziko zjištění** nebo naopak **riziko nezjištění** či **důkazní riziko** (*Feststellungsgefahr, Nichtfeststellungsgefahr, Beweisgefahr*).⁸⁵

Terminologickou pestrost nelze vysvětlit jenom tím, že se – jak bylo uvedeno již v kapitole 1.2. – prakticky až do konce devatenáctého století výraz důkazní břemeno používal jenom za účelem vymezení strany, která má navrhnout důkaz k prokázání určité skutečnosti (tj. pro subjektivní důkazní břemeno či přesněji břemeno vedení důkazu). Výskyt nových jevů s sebou vždy nese různá pojmenování, a trvá nějakou dobu, než se převažující část vědy a praxe shodne na jednotné terminologii. Doba, která uplynula od rozpoznání objektivního důkazního břemena, je však příliš dlouhá na to, aby hledání nových výrazů bylo možno takto

---

⁸⁵ Srov. Laumen, H. W. in Baumgärtel, G. – Laumen, H. W. – Prütting, H. Handbuch der Beweislast. Grundlagen. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, s. 169–170 a literaturu tam citovanou. Prütting, H. Gegenwartsprobleme der Beweislast. München: C. H. Beck, 1983, s. 6. V naší literatuře k tomu viz Štajgr, F. Důkazní břemeno v civilním soudním sporu. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1931, s. 89.

ospravedlnit. Snaha o nahrazení pojmu objektivního důkazního břemena jiným označením je zjevně důsledkem postupného uvědomování si nepřesnosti, či spíše **nesprávnosti kdysi zvoleného označení**.

Objektivní důkazní břemeno totiž v první řadě – na rozdíl od subjektivního důkazního břemena (viz kapitola 4.) – **není vůbec procesním břemenem v pravém slova smyslu**. Procesní břemena se vyznačují tím, že stimulují strany k určitému jednání, aby tím ve svém vlastním zájmu odvrátily nepříznivé následky, které jim hrozí. Tato funkce je zřejmá u břemena vedení důkazu: strana učiní důkazní návrh k prokázání jí tvrzené skutečnosti proto, aby zabránila své prohře ve sporu. S objektivním důkazním břemenem však žádná možnost odvrácení nepříznivých následků vlastním aktivním konáním strany není spjata. Objektivní důkazní břemeno totiž není primárně adresováno stranám, ale soudu,⁸⁶ jemuž dává pokyn, jak rozhodnout, nastane-li stav *non liquet*, tj. nenabude-li sám vnitřního přesvědčení o pravdivosti nebo nepravdivosti skutkového přednesu. Objektivní důkazní břemeno není ani sankcí za nečinnost procesní strany.⁸⁷ Znak skutkové podstaty může zůstat neobjasněn i přesto, že si strana při navrhování důkazů počínala aktivně a využila veškeré možnosti, které se jí nabízely.

Krom toho, že objektivní důkazní břemeno není procesním břemenem, poukazuje procesualistická literatura (viz kapitola 1.2.) na to, že **nesouvisí ani se samotným procesním dokazováním**. Objektivní důkazní břemeno se totiž může uplatnit teprve poté, co byly provedeny veškeré důkazy, které navrhly strany nebo k jejichž dokazování soud přistoupil z vlastní iniciativy, další dokazování již vykonat nelze, a soud přesto po zhodnocení důkazů a jednání stran nebyl schopen dospět k vnitřnímu přesvědčení o pravdivosti nebo nepravdivosti skutkového přednesu. Objektivní důkazní břemeno tak nastupuje až po samotném dokazování, a je reakcí na jeho bezvýslednost.

Není-li objektivní důkazní břemeno procesním břemenem a nemá-li ani nic společného se samotným dokazováním, nelze se divit tomu, že se literatura snaží hledat nová označení. Nejčastěji používaný výraz

⁸⁶ Laumen, H. W. in Baumgärtel, G. – Laumen, H. W. – Prütting, H. Handbuch der Beweislast. Grundlagen. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, s. 170.

⁸⁷ Gottwald, P. Grundprobleme der Beweislastverteilung. Jura, 1980, č. 5, s. 227.

břemeno zjištění však zjevně problém zcela neodstraňuje, neboť také jádro tohoto pojmu nesprávně spočívá na „břemenu“. Totéž platí pro **materiální důkazní břemeno**, které navíc navozuje představu o jeho hmotněprávní povaze (na rozdíl od „formálního důkazního břemena“, jímž se míní břemeno vedení důkazu). Ostatní shora uvedená pojmenování jsou sice správnější – což platí především pro Musielakovo **riziko nezjištění** (*Nichtfeststellungsgefahr*)⁸⁸ – ale nejsou v teorii ani v praxi zdaleka tak rozšířená a obecně známá, aby s sebou nepřinášela hrozbu zbytečného nedorozumění. Krom toho tyto obraty zřejmě lépe znějí v německém jazyce, který si ve složeninách libuje, ale v naší mateřtině působí podivně a šroubovaně. Patrně tedy přes všechny výhrady nezbude než se **spokojit s objektivním důkazním břemenem**.

3.4 Rozsah uplatnění objektivního důkazního břemena

Po dlouhou dobu se v povědomí udržovala představa, že objektivní důkazní břemeno se podobně jako břemeno vedení důkazu může uplatnit pouze v řízeních ovládaných projednací zásadou. Toto pojetí se však v dnešní době považuje zcela jednoznačně za překonané. Důvodem je nezpochybnitelný fakt, že stav *non liquet* může nastat při zjišťování skutkového stavu v jakémkoliv řízení, nejen v takovém, v němž se uplatňuje projednací princip. Obecně se proto dnes uznává,⁸⁹ že pravidla objektivního důkazního břemena slouží k překlenutí neobjasněného skutkového stavu i v **nesporném řízení ovládaném vyšetřo-**

---

⁸⁸ Musielak, H.-J. *Grundlagen der Beweislast im Zivilprozeß*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1975, s. 267, 279.

⁸⁹ Viz např. Prütting, H. *Gegenwartsprobleme der Beweislast*. München: C. H. Beck, 1983, s. 6–7. Klicka, T. *Die Beweislastverteilung im Zivilverfahrensrecht*. Wien: Manz, 1995, s. 13–14. Leipold, D. in Stein, F. – Jonas, M. *Kommentar zum Zivilprozessordnung*. Band 4 (§§ 253–327). 22. vydání. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, s. 700. Musielak, H.-J. *Die Grundlagen der Beweislast im Zivilprozeß*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1975, s. 31. Gottwald, P. *Grundprobleme der Beweislastverteilung*. Jura, 1980, č. 5, s. 227. Rosenberg, L. *Die Beweislast*. 3. vydání. München – Berlin: C. H. Beck, 1953, s. 93. Schmidt, E. *Die Beweislast in Zivilsachen – Funktionen und Verteilungsregeln*. Juristische Schulung, 2003, s. 1007. V judikatuře např. Bayerisches Oberstes Landesgericht, usnesení ze dne 20. 3. 2002, sp. zn. 2 Z BR 99/01.

vací zásadou, ale též v řízení trestním (viz zásada *in dubio pro reo*),⁹⁰ správním či daňovém.

Z nesporného procesu lze příkladmo uvést situaci, kdy v řízení o výživné pro nezletilé dítě nebude zjištěna výše příjmu rodiče, jehož vyživovací povinnost má být stanovena; v řízení o rozvod manželství se nepodaří zjistit, zda je manželství rozvráceno (možná je, možná nikoliv). V trestním řízení může nastat situace, kdy po skutkové stránce nebude vyloučeno, že se obviněný dopustil jednání, z něhož je obžalován, ale na druhou stranu nebude jisto, že je skutečně spáchal. V řízení o udělení mezinárodní ochrany může zůstat neobjasněna otázka, zda žadatel byl v zemi pronásledován pro uplatňování politických práv a svobod, atd. Přestože jde v uvedených příkladech o rozdílné druhy řízení, všem je jim společné to, že orgán, který má ve věci rozhodnout, nemůže své rozhodnutí založit na zjištěném skutkovém stavu; navzdory provedenému dokazování jej hodnocení důkazu nedovedlo k závěru ani o existenci, ale ani o neexistenci skutečnosti, která odpovídá zákonnému znaku skutkové podstaty. Vzhledem k tomu, že hmotné právo řešení této situace nenabízí, a nepoužití právní normy není ani jakýmsi logickým následkem stavu *non liquet*, lze tento stav překlenout jedině pomocí pravidel důkazního břemena. Tato pravidla určují, jak má soudce (či jiný rozhodující orgán) za neobjasněného skutkového stavu rozhodnout.

Způsob překonání stavu *non liquet* je po metodologické stránce ve všech druzích řízení stejný. Podstatně odlišný však může být obsah

⁹⁰ K ní viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu R 24/2006(trestní), včetně odkazu na Ústavní soud: „V souvislosti s tím Nejvyšší soud připomíná, že nelze rezignovat na princip presumpce nevin, jenž vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno; existují-li jakékoliv pochybnosti, nelze je vyložit v neprospěch obviněného, ale naopak je nutno je vyložit v jeho prospěch. Z principu presumpce nevin plyne pravidlo *in dubio pro reo*, podle kterého, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [srov. rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 12. 1. 2009, sp. zn. II. ÚS 1975/08 (N 7/52 SbNU 73)].“ „Konkrétním“ důkazním břemenem se v těchto a dalších rozhodnutích, opírajících se o IV. ÚS 335/05, zřejmě rozumí objektivní důkazní břemeno. V nauce civilního procesu se konkrétním důkazním břemenem rozumí něco jiného, jak bude dále ukázáno.

norem upravujících důkazní břemeno v daném druhu řízení, a to i pokud jde o stejné konkrétní skutečnosti. Tato okolnost se v literatuře⁹¹ často demonstruje na následujícím učebnicovém příkladu:

Příklad č. 3

A způsobí trestným činem škodu. Je proto nejen trestně stíhán, ale poškozený po něm v civilním řízení uplatňuje nárok na náhradu škody. A se v obou řízeních brání tím, že jednal v nutné obraně. Provedené dokazování v obou řízeních vede k závěru, že skutečnosti, z nichž lze na nutnou obranu usuzovat, možná dány jsou, ale možná také ne. V trestním řízení povede stav non liquet ohledně okolností naplňujících skutkovou podstatu nutné obrany ke zprošťujícímu rozsudku, v civilním řízení naopak k vyhovění žalobě a k uložení povinnosti nahradit způsobenou škodu. Tato situace je důsledkem rozdílných pravidel dělení důkazního břemena v řízení trestním (in dubio pro reo) a civilním (každá strana nese důkazní břemeno ohledně skutkových předpokladů jí příznivé právní normy).

K způsobu překlenutí stavu *non liquet* viz dále v kapitole 7., k dělení důkazního břemena viz kapitola 8.

---

⁹¹ Např. Klicka, T. Die Beweislastverteilung im Zivilverfahrensrecht. Wien: Manz, 1995, s. 43. U nás Macur, J. Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu. Brno: MU, 1996, s. 20. Viz též Prütting citovaný v kapitole 7.7.